

мы*) Супротивъ того все выше и выше призна- ны что до мажору и контролѣ суть всевъзмъ без- сальный парадитъ „прикрытъ наследствомъ“, бо, какъ сама Gazeta Iwow. признае, мимо тѣхъ приклавъ напавшамъ и напавшакътъ россійскій жиды не только до пограничныхъ мѣстностей, але до цѣлой восточной Галичины (а поела по- нѣмшыхъ мѣстей иже и до западной Галичи- ны); захвреный выидѣт жидовъ тѣмъ же по 600 людей, (коли бѣ навѣтъ буть правильно веденый — на що зновъ нема мѣшокъ поруки) навѣтъ при дотепершнѣмъ status quo лево въ двѣ мѣсяцѣ выстарчивы до того, што бы вынести всехъ выселенцѣвъ. А зваживши, що сей нападъ россійскыхъ жидовъ не толь- ко не зменшася, але въ дни на день возрастѣ, то и ся послѣдня надѣя окаясѣ всевъзмъ марно.

При такоу станѣ рѣч-й мы нѣвкъ не можемо успокоити ся оптимистичными але всевъзмъ неуспокоючими успокоениями Gazet-ы Iwow. и для того съ цѣлою сериозностю еще разѣ звертаемо увагу дотычачи къ власти и нашихъ интересованыхъ круговъ на ту важну справу, штобъ оттакъ не прійшло ся сказати: „за идано!“ Въ цѣломъ краевомъ дневникарствѣ мы першій отперто поднесли тую справу и не думаемо покинути ся неполагодженою, бо вы- жажмо добро краевой людности повисше все- кихъ посторонныхъ и але врозумѣлыхъ цѣлей. Нынѣ, хочъ еще не всевъзмъ смѣло, приду- чились до нашего голоса и другіе часописи, а фактъ, що стати Gazet-ы Iwow. не найшла одобреня нѣ въ одной краевой часописи, най послужитъ доказомъ, що загальна оинія все- вѣзмъ не есть успокоена дотепершнюю пасив- ностю.... Тожъ еще разѣ: caveat consules...

Задачѣ руской интеллигенціи на Украинѣ.

II. Сумна доля руской народности заставила нашего трудолюбивого ветерана-историка про- рочи свое слово про ея тепершнее положе- ние и про ея ближайшу будущность та при

*) Що помѣчь комитетѣвъ зовсѣмъ недоста- точна показуютъ слѣдуючій фактъ: якъ звѣщае N. fr. Presse треба на само прокормлене з о- сѣмъ незаосмотреныхъ (отже только од- ной части) россійскихъ жидовъ-выселенцѣвъ тѣ- ждневно 3.000 ар., а лондонскій комитетъ вына- чивъ на се лише 600 ар. тѣмъ же! Поела обчи- слена львового комитета помоща треба бы зб- взглядовъ санитарныхъ и гуманитарныхъ тѣ- ждневно высылати по 1000 особъ, а доел комитеты мають лише по 400 картъ тѣмъ же до розпо- рядимости. Реформа звѣщае: „напавъ жидовъ до Бродовъ страшно збѣлшася. Комитетъ має тру- дности въ въ высыланю до Гамбурга задля браку кораблѣвъ до дальшой высылки. Американ- ской комитетъ заявляе, що може пріймати тѣ- ждневно лише 500 особъ“.

тоу озвучити и до самой интеллигенціи о за- дачахъ тѣхъ заходѣвъ и трудѣвъ, що хочъ съ часомъ мають довести нашъ народъ до лучшей долѣ.

„Ледво чи есть на свѣтѣ народъ, неща- сливѣйшій отъ руского“*) — пише М. Косто- маровъ въ своей статіи. „Вѣки проишли оди за другими; все признавали, що на свѣ- тѣ существуетъ рускій народъ и говоритъ своею мовою; царѣ звертали до сего народа съ своими грамотами и царске слово именовало его „малороссійскимъ народомъ“, а для зно- шеня съ Русинами и розумѣня ихъ языка буди въ Москвѣ при посольскѣмъ приказѣ особыи переводчики. Нѣкому не приходило до головы сумнѣватися о томъ, що такий народъ съ своимъ питомымъ языкомъ существуетъ. Однакжъ отъ не дуже до еще й давного часу сей станъ дуже значно змѣнився. Коротко- глядній, недоученый або й просто злонастрѣеный люди почали подозрѣвати самостоятельный развоѣ руского народа, почали оспоривати его языкъ и национальну отрубность, посудувати его дѣятельнѣю о якъсь закрытій и безбездѣи цѣли, ба й въ самомъ существованю руского на- рода добачати щось велики небезпечного для Россіи. Исторія, филологія, этнографія и на- конецъ само существованье руской такъ ус- тупи языкъ и письменной словесности — все те запѣзнавалось и вновь игнорувалось тими короткоглядными недоумками и злонастрѣеными врагами руской народности, а на силу и съ вышуканою злобою накидалось на руску на- родность пятно державной неблагонадежности и небезпечного страшлища. Наконецъ дове- дено до того, що наложено заказъ не только на руску письменность, але навѣтъ на ноты рускихъ пѣсень и узнано недозволеними и шкodikными, устроувати концерты съ рускими спѣвами и театральны представленя съ руски- ми творами сценичными.

Въ кождой сусѣльной проавѣ можна отшукати историчну причину въ минуиномъ житю сусѣльности и народа — пише дальше М. Костомаровъ. Яку жъ отзначаючу прояву замѣчаемо мы въ протягу руской исторіи? Ту, що интеллигентна сусѣльность, котра завсѣгда творила меншѣсть, кѣлька разѣвъ отрывалась отъ народа, а навѣтъ ставала противъ него ворожою. Интеллигенція майже завсѣгда обме- жалась на одну упривиліювану верству (класу): се впротѣвъ бывало такъ не только у насъ, але и въ цѣлой европейской исторіи. Такою упривиліюваною класою на Руси буди кѣльсьто земляне, що опѣсла, при тѣснѣйшій звязи съ

*) М. Костомаровъ всюду уживае термину „малороссійскій“. Заотуваючи оей терминъ ужив- нымъ у насъ „рускій“ потребуемо лишь для на- шихъ закордонныхъ Читателѣвъ додати, що въ нашій часописи, якъ и въ цѣлой Галичинѣ „ру- ской“ означае те саме, що „малороссійскій“, а не то що россійскій або великорускій.

Польщемо, прозвалися шляхтою або шляхет- ствомъ. Польща була ближе западной Европы, зъ отки выходила просвѣта, тожъ руска шляхта перейняючи ту просвѣту черезъ Польшу, по- чала переймати такожъ и польскій языкъ а за- дѣи ивичнѣй несписанной проваганды слугѣтъ — и польску с. с. римско-католичску вѣру. Се вчинило межъ рускою шляхтою а прочимъ на- родомъ страшну пропасть, въ котру провали- лась привиліювана класа руского народа, задля того що ставъ ворогомъ сего народа, и за то понесла отъ него кару. Народъ ширѣвъ шлях- ту, прогнана, хотѣвъ ея стерти зъ своен земли и се навѣтъ удалось ему до певно мѣры. Въ не малѣй части руской земли не стало шляхты; ея мѣсце заступило волею ко- зацтво, що поновлялось зъ народной товмо и въ початку вышло въ собѣ больше зародѣтъ- еднѣсти якъ рѣжнѣсти съ прочимъ народомъ. Та середъ того самого козацтва выдвинулись козацкі старшины и войсковой товарищи: они положили збрѣтъ новои упривиліюваной класы въ своймъ краю. Займаючи высшій уряды въ козацтвѣ, набували они землѣ на власнѣсть, утверждали ихъ за собою и за своими по- томками подарками царскими грамотами и та- кимъ робомъ стали богатыми и впливовыми панами. Россійске правительство перетворило ихъ въ дворянство и по значеню збрѣвало ихъ съ дворянствомъ прочихъ частей россій- ской державы. Оно зробило ихъ панами не- вѣльничѣвъ, отдавши имъ въ крѣпостие под- данство иже передъ тѣмъ безземельне посѣль- ство (мушкѣвъ), що селилось на земляхъ, отданныхъ на власнѣсть нововытвореного дво- рянства. Осъ се руске (украинске) дворян- ство творило упривиліювану а заромъ и ин- теллигентну класу на Украинѣ. Звѣдинившись въ одиный державный станъ съ россійскимъ дворянствомъ, присвоило оно собѣ признаки и звычаѣ властивый послѣднему. Оно стало по- кидати языкъ, котрымъ говорили его предки и переймало языкъ россійскій. Слѣдомъ за россійскимъ дворянствомъ руске дворянство почуло недостаточность домашнихъ средствъ для просвѣты и стало перейматься западною чужоземщиною. Словомъ руске дворянство пошло такою самою дорогою, якою пошли передъ тѣмъ рускіе земляне и шляхтичи, що проиняли свою руску национальнѣсть на польску, съ тою только рѣжнѣцею, що земляне и шляхта присвоюючи собѣ польскій языкъ, вырѣклись не только своен народности але и своен давной вѣры. Нове дворянство въ томъ взглядѣ не було въ такихъ условіяхъ и не могло такъ само поступити якъ давнѣйше, по перше для того, що у него була та сама вѣра, що и у россійской дворянства, а по друге для того, що переходъ на иншу вѣру зъ православія буть забороненый закономъ. Такий поворотъ зновъ вытворилъ межъ упривиліюваною класою а прочимъ народомъ про-

пасть и только еднѣсть вѣры не допустила розвертнѣтъ той пропасти до того степеню, якъ се сталося давнѣйше межъ ополченскою шляхтою а козаками. Задля того еднѣстнѣсть вѣры почало такожъ и духовенство подхватывати съ ту саму сторону, що и дворянство, и общи- ный поновнѣ старався буть подождѣтъ на вѣ- ранина и такъ само якъ и дворянскіе, такъ повѣдѣть и не такъ рѣдко, отдалася отъ народа. Такимы то чиномъ переставали отъ дворянствѣ належати до руского народа. Руска народность склунилась выключно въ одиный такъ званый простѣмъ народъ.

Хочъ и не можемо вполнѣ згодити ся съ судомъ М. Костомарова, будытобы и въ у- краинске дворянство зовсѣмъ отчуждѣтъ отъ своего народа, хочъ зъ посередѣ украин- ского дворянства маемо такъ значительныхъ писателѣ, якъ Григорій Квитка-Осмолюкѣвъ и много помещицѣвъ писателѣвъ якъ Куцурѣ- ко, Гребинка, В. Гоголя и ин.. хочъ маемо мы назвати еще и теперъ много дворянскыхъ родичѣ на Украинѣ, що съ цѣлою ширѣстою относились и относятся до отродженя руской народности и зовсѣмъ си не вырѣкнуты, а толь- ко поѣвъ ипоромъ независимыхъ отъ него обставинѣвъ держатся въ пасивности, то все жъ таки въ головній рѣчи годиться съ повисши- ми погледами М. Костомарова, що украинске дворянство дуже значно отчуждѣлося отъ своего народа и майже вымародовилось, а тѣмъ са- мымъ поалило нашъ народъ безъ интелли- гентного проводу, безъ которого народній ус- лѣ довгій часть мусѣтъ оставитися бездѣятель- ными, слабыми, неоднѣцѣльными, а вернѣтъ сходити на шкodikный жавѣвъ, тѣмъ болѣе, що при браку власныхъ, свѣдѣль, своен цѣль свѣдомыхъ, интеллигентныхъ а независимыхъ заслужникѣвъ и напорѣ враговѣвъ народности стався смѣлѣйшимъ, насильнѣйшимъ и болѣе безпощаднымъ. Въ томъ повторномъ отчужденю найвысшой класы народа отъ массы народно- вѣ томъ, такъ сказати, поновленѣтъ выдѣль отступничества новои руской шляхты починѣ та „исторична“ причина сумной долѣ руской народа, его безсилности въ дотепершнихъ его здуваняхъ и повѣльности его поступу и развою. Якъ Украина такъ и Галичина отъ тѣ сумной наследства отчужденя найвысшой вер- ствы народа отъ народнои массы, а хочъ тѣмъ у насъ руска шляхта стала польскою, а тѣмъ подалася на сторону великорусины, то однакжъ наследства сего якъ тутъ такъ и тамъ однаковѣ. Не думаемо навѣтъ, штобы прав- славна вѣра, спѣльна на Украинѣ зрѣвомъ дворянству якъ и самому народу, зменшавъ пропасть иже обома сторонами, по перше для того, що нашъ народъ доволѣ рѣвнодуш- ный на теологичный тонкости и рѣжнѣцѣ, сво- ро только они не переходятъ въ нетолерантнѣ и переслѣдованье, а по друге для того, що на Украинѣ теперъ ситуцизмъ починѣе про-

дѣлялося въ Сѣвѣяхъ. Горничій Громека по- ступавъ цѣломъ по военному, и мовѣбы на- рочно оминавъ еднѣвѣду духовенства. Хотя значна часть сего духовенства всевъзмъ не от- носилася неприязно до его починѣвъ, то губер- наторъ полагався только на своихъ чиновни- ковъ. Ти говорили народомъ о православію, толкували ему тайны вѣры, и штобы народъ ибѣмъ успокоити, заверяли его, що только ор- ганы будуть усунені, а проче лишится все по старому. Ся послѣдня обстановка выкликала опѣсла дуже сериозный замѣшани именовъ въ Константиновскѣмъ и Радомекѣмъ уѣдѣ. Од- нимъ словомъ Громека надто рано почавъ про- авляти головну цѣль релігійныхъ новацѣвъ въ своей губернии, выломуючися заравомъ въ со- лидарности въ поступованю съ своими еднѣвѣ- ителями. Ставъ называти себе жартобливо уніатскимъ митрополитомъ и поступавъ справ- дѣ якыбы такий: кого въ священникѣвъ хотѣвъ отдалити, сего не только отдалювано въ при- ходѣ, але и выслано ва его вильвомъ на ссылку; кому хотѣвъ дати приходъ, той и до- ставъ его отъ послушного Войццкокого. Духов- ной власти въ сю пору немовѣбы то и не було, въ сущности управлявъ Громека духовными уніатскими дѣлами такъ само, якъ и своюю губернію. Тожъ и безпорядкѣ и несопокои, що настали ва его часѣвъ въ сѣвѣдѣцкой губернии, тревали непрерывно якъ до початку заведеня православія въ р. 1875.

Якъ иже повисше сказано, поступавъ гу- бернаторъ Люблинскѣи губернии Будковскій, чоловікъ спокойнѣйшого характера, всевъзмъ инакше якъ его товаришъ Громека. Рѣжнѣца въ поступованю довахъ очевидно одинаково упо- номоченныхъ достойникѣвъ имперіи стала при- чиною дальшихъ несопокоѣвъ въ сѣвѣдѣцкой гу- бернии. Только уступились войска въ нев, а иже народъ почавъ говорити: „Громека веде дѣло самъ, такъ якъ ему хочеш; царъ о томъ нѣчо не знае“. Ся и тѣмъ подобній поговѣрки стали ширитися чимъ разѣ голоснѣйше межъ

простымъ людямъ, коли наразѣ въ уѣдѣдѣмъ мѣстечку Владѣвъ, Сѣвѣдѣцкой губернии появи- лася „пророчица“, до котрой горнувся народъ цѣлыми тысячами. Та „пророчица“, именовъ Анна Ковальчукъ, побачила и розказувала от- такъ народомъ сонъ, котрый поела записокъ абеловой комисіи осъ якого буть роду. „Бачила я“, розказувала старуха — „разѣ у снѣ о пѣвнѣчи, якъ передо мною стоятъ: въ середи- нѣ Матерь Божя, по правой сторонѣ Ісусъ Христеъ, а по лѣвой нашъ найненѣйшій панъ и „круль“ Александръ. Я унала на колѣна и чую такую розмову. Матерь Божя пытае нашего найисъ пана: „Якъ ты смѣлъ выкинути ор- ганы въ уніатскихъ церквей?“ — „Господи мене храни, каже найисъ панъ, — отъ и Го- сподъ нашъ Ісусъ Христеъ знае, нехай бытъ снаке, — я о нѣчѣмъ не знаю“. — „То зрѣви- вѣтъ губернаторъ Громека безъ его вѣдома“, сказавъ Ісусъ Христеъ. „Отъ и все що я видѣла и чула; се я и розказую людямъ“. Зробили протоколъ, комисія розвѣхалася, а актъ выслано до губернатора.

Заравъ поела першихъ рухѣвъ въ сѣвѣдѣ- цкой губернии въ декотрыхъ, а именовъ въ болѣ- ше алатиническихъ уѣдахъ сѣвѣдѣцкой губернии, и такъ въ повѣтахъ Соколѣвскѣмъ, Радомекѣмъ и въ части Константиновского, почався новый рухъ, але всевъзмъ отъинный отъ руху въ ин- шихъ повѣтахъ. Коли тамъ протестувавъ на- родъ въ одиный або другій способъ проти роз- порядженя власти и товпы женщинѣ отбирали отъ священникѣвъ ключѣ отъ церквей, не вы- скаючи ихъ до церкви, або добувшись до ол- тари рѣдѣвали и отдѣвали священникѣвъ и аму- шували ихъ служити по своему, въ вгаданныхъ нами уѣдахъ почавъ народъ громадами поки- дати свои церкви и переходити на латинство. Польща ликувала а власть мовчала, бо було рада, що не ма непорядкѣвъ, отже все „благо- получно“. Впротѣвъ нѣкому було опиратися сему. Священникѣвъ въ сихъ повѣтахъ було мало, болѣесть досталася на ссылку, а новыхъ

годѣ было набрати недостаткомъ. Инструкци наслана отъ губернатора до нечисленныхъ духовныхъ были такого роду и писані въ та- кой формѣ, що и разумнѣй, смѣль, посвященѣ для справы мѣжъ ними мусѣли опускати руки. На мѣсяцѣхъ, где власне треба було найруч- нѣйшихъ мисіонерѣвъ, являлись дѣятельными церкви земскі естражники и загальнои инаша полицейска власть. Громека вперивши себе довѣрѣмъ въ министерствѣ, не выносилъ нѣв- кихъ чужихъ гадокъ и во всевъзмъ, що тычи- лось уній, съ нимъ спорити було неможли- вымъ не только поодинокимъ священникамъ або бесилному администратору, але навѣтъ, якъ опѣсла показалося, и самому ун. еп. Куземекому, хотя той буть поставленый отъ самого царя.

До якого нероуму доходили розпорядженя Громеки, нехай послужитъ еще два факта. Въ гор. Бѣль въ повасиланьской церквѣ нахо- дятся мощи блж. Іосафата Кунцевича, високо- почитаный отъ народа, котрый отъ 100 лѣтъ навѣтъ въ далекихъ губерний спѣшивъ сюда для отданія имъ поклоу. Влаене въ той часѣ, коли р. 1867 наступила въ Римѣ канѣ- вацѣи и повнедене Іосафата въ рядѣ святыхъ и вѣсть о томъ розвѣглася по уніатскихъ гу- бернияхъ, выславъ Громека яко приходника до сего мѣста одного изъ найдостоѣннѣйшихъ соѣ людей, а при томъ и чоловікъ даровитого.

Очевидно, що було се роумко и добре зроблене. Та що въ того? Коли донався губер- наторъ, що народъ абирася сего року дуже численно на богомѣлье до Бѣлой, заказае днѣ бѣльскому приходнику не только въ будни и въ свѣта але навѣтъ въ храмовый правдникъ Іосафата, Ів версеня правити богослуженне пер- едъ олтаремъ съ мощами. Народъ очевидно, змѣривши дѣло переставъ ходити до цер- кви, и священникъ правнѣвъ свои проповѣдѣ чинившикамъ, жандармамъ и естражникамъ, котрѣ являлись въ церкви, штобы бачити чи священникъ добре отирає службу: „испол- няется-ли въ точности воли начальства“.

Другій же фактъ, посвѣдчаючій еще лу- ше безголовіе Громеки лучшимъ, коли грае Бергъ закладае отъ него конечного успѣху умоу въ его губернии. Громека выклонотавъ але ратунокъ для него найшовся скоро. Зъ в- роченя учебного начальства вѣбавъ высланы до Львова одиный въ директорѣвъ, штобы по- вратися тамъ о учительствѣ для новыхъ три- уніатскихъ гимназій. Сей директоръ находѣтъ въ Народнѣмъ Домѣ случайно книжочку на- сѣну на початку нынѣшного столѣтѣ въ цю- кондѣвъ языкѣ подѣ надписомъ: „Народнѣ- щаніе“. Въ книжочкѣ на одной въ першій сторѣвъ вычитувъ директоръ слѣдуюче: *В- просъ:* Аще убо лѣтъ есть въ церквѣхъ Бѣ- жинихъ унѣтреблѣи мушкѣвъ, си рѣчь орнамъ? — *Отвѣтъ:* Никакоже: Самъ бо Ісусъ Хри- стеъ и апостолы Бго и т. д. Урадованый тѣ- кою гадкою о „мушкѣвахъ“ директоръ по- прислужитися своему губернаторскому орнамъ- клѣтѣ и доноситъ ему о сѣй чудовой кни- жочкѣ. Заравъ нашъ уніатскій митрополитъ велитъ stance pede печатати у Львовѣ тысячѣвъ сѣи богоумилою книжочку и розидѣ- ти по своей губернии. Та що вышло въ тоу? Студѣ для православныхъ, въ котрыхъ ижеи выступавъ самованецѣ, а радѣтъ для Польшы. Въ книжочкѣ бо стояло на вышѣмъ мѣсцѣ о тоу заравъ за „мушкѣвами“ дуже немилѣ для Громеки мѣсцѣ, котрого нѣ его директоръ ибѣ днѣ передъ рожданѣмъ книжки не бачилъ. *Впросъ:* Аще убо возможно спасти душу, и повинувъсь главѣ церкви кѣвалѣчешей святѣ- шему навѣ римскому? — *Отвѣтъ:* Никакоже: Самъ бо Господъ нашъ Ісусъ Христеъ рече- ты вси Петръ и на камени семъ и т. д.!!

Отъ и въ акѣ то руки поплѣлося вѣдѣше справѣ такихъ, якъ спокойнѣчна борба межъ церквою вѣхдѣною и церквою западною! И не поинуясь главѣ церкви кѣвалѣчешей святѣ- шему навѣтъ самъ проповѣдѣвъ православнѣ акціи въ такій безглуздый способъ морочилъ головы?!

